

Τελέσιλλα η Αργεία: ποίηση, ιστορία, μύθος και φύλο

Φλώρα Π. Μανακίδου

fmanakid@hs.duth.gr

“to define citizenship less restrictively, so as to explore all of the ways in which women participated in the life of Greek cities, and to consider all indications, from a diverse group of cultural spheres, of how women’s activities were variously integrated into the spaces of civic life” (Stella Georgoudi 2015, 200).

1. Αντίπατρος Θεσσαλονικεύς *ΠΑ* 9.26.5 **ἀγακλέα** (ένδοξος). Επίθετο για πολεμιστές: *Ιλ.* 16.738 (Πρίαμος); 17.716 (Μενέλαος). Πίνδ. *Πυθ.* 9.106a (Δαναΐδες από Άργος). Πρβ. για Κόριννα *ΠΑ* 9.26.6 Κόριννα, θούριν Ἀθηναίης ἀσπίδα μελψαμέναν.

Μερικές ελάχισσες πηγές για Τελέσιλλα:

1.α. 725 *PMG* καλῇ τε μεγάλῃ τε· ἐκ τῆς κατὰ τὴν ὄψιν κοσμιότητος καὶ αἰδοῦς καὶ τοῦτο ὑπονοεῖν δίδωσι, καθὰ καὶ Ξενοφῶν καὶ **Τελέσιλλα ἡ Ἀργεία** διαγράφουσιν Ἀρετῆς καὶ Καλοκαγαθίας εἰκόνα. **Κλήμ.** **Αλεξ.** *Στρωμ.* 4.19.122 Τ. κοντά σε Σαπφώ και Κόριννα. **Φώτιος** *Βιβλ.* 167.115 a19. σε κατάλογο ποιητών. **Σούδα** 260 λ. ποιήτρια. ἐπὶ στήλης τὰ μὲν βιβλία ἀπέρριπτε, κράνος δὲ τῇ κεφαλῇ περιέθηκε. καὶ γὰρ ὅτε Λακεδαιμόνιοι τοὺς ἐν τῷ ἱερῷ τοῦ Ἄργους καταφυγόντας διέφθειρον καὶ πρὸς τὴν πόλιν ἦσαν ὡς αἰρήσοντες, τότε Τελέσιλλα τὰς ἐν ἡλικίᾳ γυναικας ὀπλίσασα ὑπήντησεν οἱ προσήεσαν. ὅπερ ἰδόντες οἱ Λακεδαιμόνιοι ἐς τοῦπίσω ὑπέστρεψαν, **αἰσχρὸν νομίσαντες γυναιξὶ πολεμεῖν**, ἃς καὶ τὸ νικᾶν ἄδοξον καὶ ἡττᾶσθαι μέγα ὄνειδος. ἐς τοῦτο καὶ ὁ **χρησμός** πεπλήρωτο...; *Σχόλ. Οδ.* 13.289 Dindorf ...καὶ Τελέσιλλα ἡ Ἀργεία διαγράφουσιν Ἀρετῆς τε καὶ Καλοκαγαθίας εἰκόνα.

Α. “Το τελεσίλλειο ζήτημα”

1. **Πλούτ.** *Γυναικῶν ἀρεταί* 245c Οὐδενὸς δ’ ἦττον ἐνδοξόν ἐστι τῶν κοινῇ διαπεπραγμένων γυναιξὶν ἔργων ὁ πρὸς Κλεομένη περὶ Ἄργους ἀγὼν, ὃν ἡγωνίσαστο Τελεσίλλης τῆς ποιητρίας προτρεψαμένης. ταύτην δὲ φασιν οἰκίας οὔσαν ἐνδόξου τῷ δὲ σώματι νοσηματικὴν εἰς θεοῦ πέμψαι περὶ ὑγείας· καὶ χρησθὲν αὐτῇ Μούσας θεραπεύειν, πειθομένην τῷ θεῷ καὶ ἐπιθεμένην ὥδῃ καὶ ἁρμονίᾳ τοῦ τε πάθους ἀπαλλαγῆναι ταχὺ καὶ θαυμάζεσθαι διὰ ποιητικὴν ὑπὸ τῶν γυναικῶν. ἐπεὶ δὲ Κλεομένης ὁ βασιλεὺς τῶν Σπαρτιατῶν... ἐβάδιζε πρὸς τὴν πόλιν, ὀρμὴ καὶ τόλμα δαιμόνιος παρέστη ταῖς ἀκμαζούσαις τῶν γυναικῶν ἀμύνεσθαι τοὺς πολεμίους ὑπὲρ τῆς πατρίδος. ἡγουμένης δὲ τῆς Τελεσίλλης ὅπλα λαμβάνουσαι καὶ παρ’ ἑπαλξιν ἰστάμεναι κύκλῳ τὰ τείχη περιέστεψαν, ὥστε θαυμάζειν τοὺς πολεμίους ... (Ε) οὕτω δὲ τῆς πόλεως περιγενομένης, τὰς μὲν πεσούσας ἐν τῇ μάχῃ τῶν γυναικῶν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῆς Ἀργείας ἔθασαν, ταῖς δὲ σωθείσαις ὑπόμνημα τῆς ἀριστείας ἔδοσαν ἰδρῦσασθαι τὸν Ἐνυάλιον ... μέχρι νῦν τὰ Ὑβριστικὰ τελοῦσι, γυναικας μὲν ἀνδρείοις χιτῶσι καὶ χλαμύσιν, ἄνδρας δὲ πέπλοις γυναικῶν καὶ καλύπτραις ἀμφιεννύντες. Πβ. Πανσ. 8.48.4-5 για τις γυναῖκες της Τεγέας ὑπὸ την αρχηγία Μάρπησας ἐναντίον των Σπαρτιατῶν.

1.α. Graf 1984, π.χ. 250, 252-3 αντιστροφή ρόλων κανονικότητας ἢ μιας ἀνάπαυλας ἀπὸ τους κανόνες της καθημερινῆς ζωῆς· πβ. Goff 2004, “abnormality” (201), “ritual anomalies” within a patriarchal society, where women “may assert their identification with ... anomalous military action”; Pizzocaro 1993, 96 κ.ε., Mc Inerney 2003, 336 κ.ε.

1.β. **Μάξ.** **Τύριος** *Διατρ.* 37.5.26. ... Σπαρτιάτας ἡγείρεν τὰ Τυρταίου ἔπη, καὶ **Ἀργεῖους τὰ Τελεσίλλης μέλη**, καὶ Λεσβίους ἢ Ἀλκαίου ὥδῃ

1.γ. **Πολύαιν.** *Στρατηγ.* 8.33: Τελέσιλλα ἡ μουσικὴ...τοῦτο τὸ στρατήγημα τῶν γυναικῶν μέχρι νῦν Ἀργεῖοι τιμῶσιν, οὐ μὴν Ἑρμαίου τὰς μὲν γυναικας ἀνδρείοις χιτῶσι καὶ χλαμύσι, τοὺς δὲ ἄνδρας πέπλοις γυναικείοις ἀμφιεννύντες.

1.δ. Ψευδο-Λουκιανός *Ἑρωτες* 30.12 οὐχ ἡ Σπαρτιάταις ἀνθρωπισμένη Τελέσιλλα, δι' ἣν ἐν Ἀργεὶ θεὸς ἀριθμεῖται γυναικῶν Ἄρης·

2. Πaus. 2.20.8-10 ὑπὲρ δὲ τὸ θέατρον Ἀφροδίτης ἐστὶν ἱερόν, ἔμπροσθεν δὲ τοῦ ἔδους Τελέσιλλα ἡ ποιήσασα τὰ ὄσματα ἐπείργασται στήλῃ· καὶ βιβλία μὲν ἐκεῖνα ἔρριπται οἱ πρὸς τοῖς ποσίν, αὐτὴ δὲ ἐς κράνος ὁρᾷ κατέχουσα τῇ χειρὶ καὶ ἐπιτίθεσθαι τῇ κεφαλῇ μέλλουσα. ἦν δὲ ἡ Τελέσιλλα καὶ ἄλλως ἐν ταῖς γυναιξὶν εὐδόκιμος* καὶ μᾶλλον ἐτιμᾶτο ἔτι ἐπὶ τῇ ποιήσει. ... Τελέσιλλα δὲ οἰκέτας μὲν καὶ ὅσοι διὰ νεότητα ἢ γῆρας ὄπλα ἀδύνατοι φέρειν ἦσαν, τούτους μὲν πάντας ἀνεβίβασεν ἐπὶ τὸ τεῖχος, αὐτὴ δὲ ὅποσα ἐν ταῖς οἰκίαις ὑπελείπετο καὶ τὰ ἐκ τῶν ἱερῶν ὄπλα ἀθροίσασα τὰς ἀκμαζούσας ἡλικία τῶν γυναικῶν ὥπλιζεν, ὀπλίσασα δὲ ἔτασσε κατὰ τοῦτο ἥ τοὺς πολεμίους προσιόντας ἠπίστατο. ὥς δὲ $\leq$ ἐγγύς $\geq$ ἐγίνοντο οἱ Λακεδαιμόνιοι καὶ αἱ γυναῖκες οὔτε τῷ ἀλαλαγμῷ κατεπλάγησαν δεξάμεναί τε ἐμάχοντο ἐρρωμένως, ἐνταῦθα οἱ Λακεδαιμόνιοι, φρονήσαντες ὥς καὶ διαφθείρασι σφισι τὰς γυναῖκας ἐπιφθόνως τὸ κατόρθωμα ἔξει καὶ σφαλεῖσι μετὰ ὀνειδῶν γενήσοιτο ἡ συμφορά, ὑπέκουνσι ταῖς γυναιξί. πρότερον δὲ ἔτι τὸν ἀγῶνα τοῦτον προεσήμηνεν ἡ Πυθία, καὶ τὸ λόγιον εἶτε ἄλλως εἶτε καὶ ὥς συνεῖς ἐδήλωσεν Ἡρόδοτος·

[Ο δελφικός ΧΡΗΣΜΟΣ]: ἀλλ' ὅταν ἡ θήλεια τὸν ἄρρενα νικήσασα/ ἐξελάσῃ καὶ κῦδος ἐν Ἀργείοισιν ἄρῃται/ πολλὰς Ἀργείων ἀμφιδρυφᾶς τότε θήσῃ. / ὥς ποτέ τις ἐρέει καὶ ἐπεσσομένων ἀνθρώπων/ δεινὸς ὄφιν τριέλικτος¹ ἀπώλετο δουρὶ δαμασθεῖς (6.77.2).

J. Fontenrose, *The Delphic Oracle*, Berkeley, 1978, 70-71, 169. (cf. Miletus); Goff, 2004, 241.

3. Ηρόδ. 6.76-83 Η εκστρατεία του Κλεομένη ενάντια στο Άργος

Wilamowitz, *Textgeschichte* 1900, 76-80. Bichler 2000. Loraux 1989. Sauzeau 1999. Georgoudi 2015, Ducrey 2015, Payne 2015; Graf 1984. Pizzocaro 1993, 89-103. Castiglioni 2021. Frullini 2021.

B. Η κυριαρχία των γυναικῶν στο Άργος

1. Πίνδ *Νεμ.* 10.1 κ.εξ. κυρίως 19 κ.εξ. βραχύ μοι στόμα πάντ' ἀναγῆσασθ', ὅσων Ἀργείων ἔχει τέμενος/μοῖραν ἐσλῶν· ἔστι δὲ καὶ κόρος ἀνθρώ-πων βαρὺς ἀντιάσαι.

2. Θεές

2.α. Ἥρα και Τελέσιλλα

Θεόκρ.15.61= Τελέσιλλα απ. 726 iii PMG θαυμάζει τὴν ποιήτριαν Τελέσιλλαν. Βλ. Θεόκρ. 97-99: ἡ τᾶς Ἀργείας θυγάτηρ, πολὺδρις αἰοιδός,/ᾗτις καὶ πέρυσιν τὸν ἰάλεμον ἀρίστευσε./ φθεγξέϊται τι, σάφ' οἶδα, καλόν... 15.100-144 (το τραγούδι της για τον Ἄδωνη)· 146-147 (κρίσεις για το τραγούδι) τὸ χρῆμα σοφώτατον ἡ θήλεια· / ὀλβία ὅσσα ἴσατι, πανολβία ὥς γλυκὺ φωνεῖ. **Ποια εἶναι αὐτὴ ἡ Ἀργεῖα ποιήτρια;** Οἱ γυναῖκες καὶ ἡ γνώση: στ. 64 πάντα γυναῖκες ἴσαντι, καὶ ὥς Ζεὺς ἀγάγεθ' Ἥραν.

Πaus. 2.20.6 ἐνταῦθα τὸν Ἄδωνιν αἱ γυναῖκες Ἀργείων ὀδύρονται.

2.β. Αθηνά: Καλλίμ. *Ὑμνος* 5 (τα λουτρά της Αθηνάς στο Άργος). Πβ. Πaus. 7.23.10.

2.γ. Ἀρτεμη: Καλλίμ. *Ὑμνος* 5. 107-116. **Τελέσιλλα:** απ. **720 PMG** (= Πaus. 2.28.2.) ἐπὶ δὲ τῇ ἄκρᾳ τοῦ Κορυφαίας ἐστὶν ἱερόν Ἀρτέμιδος, οὗ καὶ Τελέσιλλα ἐποιήσατο ἐν ὄσματι μνήμην. **Τελέσιλλα απ. 717 PMG** ἄδ' Ἀρτεμις, ὧ κόραι, φεύγοισα τὸν Ἄλφεόν.; Πολύαινος *Στρατηγ.* 8.59. Πλούτ. *Βίος Ἀράτου* 31-32.

Γ. Μυθικές Αργεῖες και Τελέσιλλα

¹ Μια ενδιαφέρουσα ερμηνεία του ὄφιος πρότεινε ἡ Νατάσα Bershadsky 2022, 139-144 που προτίμησε τὴ γραφὴ ἀέλικτος (*ΠΑ* 14.90) καὶ ἐρμήνευσε ὡς ἀπώλεια τῆς ἀρρενωπότητος. Τὸ τριέλικτος (που ἀναφέρεται στὸ φίδι) θὰ μπορούσε φυσικὰ νὰ παραμείνει ἐξίσου με ἴδια ἀναφορὰ στὰ ἀνδρικά genitalia.

1. 1.α. Ιώ (Ηρόδ. 1.2. Ἄργος τοῦτον τὸν χρόνον προεῖχε ἅπασι τῶν ἐν τῇ νῦν Ἑλλάδι καλεομένη χώρῃ); Ησίοδ. απ. 124 MW (44H), 125 (43H).

1.β. Νιόβη: Η κόρη της Νιόβης, Χλωρίς (ή Μελίβοια) : Τελέσιλλα απ. **721 PMG** (= Απολλόδ. 3.47.3) ἐσώθη δὲ τῶν μὲν ἀρρένων Ἀμφίων, τῶν δὲ θηλειῶν Χλωρίς ἢ πρεσβυτέρα, ἥ Νηλεὺς συνώκησε. κατὰ δὲ Τελέσιλλαν ἐσώθησαν Ἀμύκλας καὶ Μελίβοια, ἐτοξεύθη δὲ ὑπ' αὐτῶν καὶ Ἀμφίων. Οδ.11.281 (ο γάμος της με Νηλέα).

1.β.α. Πaus. 2.21. 9-10 τὴν δὲ εἰκόνα παρὰ τῇ θεῷ τῆς παρθένου **Χλωρίν** ὀνομάζουσι, Νιόβης μὲν θυγατέρα εἶναι λέγοντες, Μελίβοιαν δὲ καλεῖσθαι τὸ ἐξ ἀρχῆς· ἀπολλυμένων δὲ ὑπὸ Ἀρτέμιδος καὶ Ἀπόλλωνος τῶν Ἀμφίωνος παίδων περιγενέσθαι μόνην τῶν ἀδελφῶν ταύτην καὶ Ἀμύκλαν, περιγενέσθαι δὲ εὐξαμένους τῇ Λητοῖ. **Μελίβοιαν** δὲ οὕτω δὴ τι παραυτικά τε χλωρὰν τὸ δεῖμα ἐποίησε καὶ ἐς τὸ λοιπὸν τοῦ βίου παρέμεινεν ὥς καὶ τὸ ὄνομα ἐπὶ τῷ συμβάντι ἀντὶ Μελιβοίας αὐτῇ γενέσθαι Χλωρίν. **(10)** τούτους δὴ φασιν Ἀργεῖοι τὸ ἐξ ἀρχῆς οἰκοδομῆσαι τῇ Λητοῖ τὸν ναόν·

1.β.β. Χλωρίς στην Ολυμπία: Πaus. 5.16.4 εἰσὶ δὲ καὶ αἱ διακονοῦμεναι ταῖς ἐκκαίδεκα κατὰ ταῦτά ταῖς ἀγωνοθετούσαις γυναῖκες. (4) ἐπανάγουσι δὲ καὶ τῶν παρθένων τὸν ἀγῶνα ἐς τὰ ἀρχαῖα, Ἴπποδάμειαν τῇ Ἥρᾳ τῶν γάμων τῶν Πέλοπος ἐκτίνουσιν χάριν τὰς τε ἐκκαίδεκα ἀθροῖσαι γυναῖκας λέγοντες καὶ σὺν αὐταῖς **διαθεῖναι πρώτην τὰ Ἑραῖα**· **μνημονεύουσι δὲ καὶ ὅτι Χλωρίς νικήσειεν Ἀμφίωνος** θυγάτηρ μόνη λειψθεῖσα τοῦ οἴκου. σὺν δὲ αὐτῇ καὶ ἓνα περιγενέσθαι φασὶ τῶν ἀρσένων

2. Κόρες του Ακρίσιου: Ευαρέτη (σύζυγος Οινόμαου, μητέρα της Ἴπποδάμειας) καὶ **Δανάη** (μητέρα Περσέα, πατέρα του Ηλεκτρώωνος, ἀρα γιαγιά Ἀλκμήνης!). Για τὴ Δανάη: **Ησίοδ. απ. 129, 12-15 MW** (καλλίσφυρον); απ.134 MW (52 H, με Hirschberger σ. 304; απ. 135 MW (F*5 H, με West 1985, 82, Hirschberger σσ. 465-466).

- **Κόρη της Ευαρέτης: Ἴπποδάμεια** (σύζυγος Πέλοπος, μητέρα Ατρέως καὶ Θυέστου, Πλεισθένους καὶ τριῶν θυγατέρων, Νικίππη, Ευρυ-/Λυσιδίκη, Αστυδάμεια): **Ησίοδ. απ.190, 1.4 MW** (89 Hirschberger σς.354-6); Αστυδάμεια απ. 190.1.6 Ἀστυδάμειαν μὲν θαλερὴν]ποιήσατ' ἄκοιτιν (sic West)
 - **Κόρη της Ἴπποδάμειας: Ευρυ-/Λυσιδίκη**: σύζυγος Ηλεκτρώωνα, μητέρα **Ἀλκμήνης** (Ησίοδ. απ. 193 κυρίως 19-20 MW= 90 Hirschberger, με σς. 356-361: Ἀλκμήνη δ' ἄρα] μούνη ἐλ[είπ]ετο χάρμα γο[νεῦσι/. -δίκης κο]ύρ[η] καὶ [Ηλ]εκτρώων[ος ἀγαυοῦ]· ἡ ἐξαιρετικὴ τῆς ομορφιάς: Ησίοδ. απ. 195.10fk.εξ. MW (91 H) για τὴν ἐνωσή της με Δία, Ἀλκμήνη θυγάτηρ λαοσσόου Ἡλεκτρώωνος/ ἥ ῥα γυναικῶν φῶλον ἐκαίνυτο θηλυτεράων/ εἶδεῖ τε μεγέθει τε νόον γε μὲν οὐ τις ἔριξε/ τάν ἄς θνητοῖς τέκον εὐνηθεῖσαι/....
 - **Κόρη της Ἴπποδάμειας: Νικίππη**: σύζυγος Σθενέλου (γιου Περσέα) καὶ μητέρα τοῦ Ευρυσθέα (Ησίοδ. απ.190.11-12 MW [89 H]).
- ⇒ Οἱ γιοὶ τοῦ Ατρέως ἢ τοῦ Πλεισθένους: Ἀγαμέμνων, Μενέλαος (Ησίοδ. απ. 195 MW= 91 H, με Hirschberger 363. Διαβάζουμε για δύναμη Ἀγαμέμνονα στο Ἄργος στ.. 6 ὅς [Ἀργεος ε]ὐρυχώροιο/.]. ἴ πατρί ἄναξ κ[αὶ κοίρ]ανος ἦεν.

Δ. Ηρόδοτος καὶ «γυναικεῖο» Ἄργος

- **1.2** (Ιώ)... τὸ δὲ Ἄργος τοῦτον τὸν χρόνον προεῖχε ἅπασι τῶν ἐν τῇ νῦν Ἑλλάδι καλεομένη χώρῃ
- **1.31.3-4** (Κλέοβις, Βίτων): Ἀργεῖοι μὲν... περιστάντες ἐμακάριζον τῶν νεηνίων τὴν ῥώμην, αἱ δὲ Ἀργεῖαι τὴν μητέρα αὐτῶν, οἶων τέκνων ἐκύρησε. ἡ δὲ μήτηρ περιχαρὴς ἐοῦσα τῷ τε ἔργῳ καὶ τῇ φήμῃ, στᾶσα ἀντίον τοῦ ἀγάλματος εὐχετο Κλεόβι τε καὶ Βίτωνι τοῖσι ἐωυτῆς τέκνοισι, οἳ μιν ἐτίμησαν μέγας, τὴν θεὸν δοῦναι τὸ ἀνθρώπῳ τυχεῖν ἀριστόν ἐστι... Ἀργεῖοι δὲ σφέων εἰκόνας ποιησάμενοι ἀνέθεσαν ἐς Δελφοὺς ὡς ἀρίστων γενομένων
- **7.150.2.: 151** βασιλέα [ενν. Πέρση] ... οὐδεμίαν νομίζειν πόλιν Ἄργεος φιλιωτέραν

Ε. Γάμος στο ιστορικό καὶ το μυθικό Ἄργος

1. **Ηρόδ.** 6.83 Ἄργος δὲ ἀνδρῶν ἐχρηώθη οὕτω ὥστε οἱ δοῦλοι αὐτῶν ἔσχον τὰ πρήγματα ἄρχοντές τε καὶ διέποντες, ἐς ὃ ἐπήβησαν οἱ τῶν ἀπολομένων παῖδες. ἔπειτ' ἐσφεας οὗτοι ἀνακτώμενοι ὀπίσω ἑωυτοὺς τὸ Ἄργος ἐξέβαλον...
2. **Πλούτ.** 245 F ἐπανορθούμενοι δὲ τὴν ὀλιγανδρίαν οὐχ, ὡς Ἡρόδοτος ἱστορεῖ, τοῖς δούλοις, ἀλλὰ τῶν περιοίκων ποιησάμενοι πολίτας τοὺς ἀρίστους, συνώκισαν τὰς γυναῖκας· ἐδόκουν δὲ καὶ τούτους ἀτιμάζειν καὶ περιορᾶν ἐν τῷ συγκαθεύδειν ὡς χείρυνας. ὅθεν ἔθεντο νόμον τὸν κελεύοντα πώγωνα δεῖν ἐχούσας συναναπαύεσθαι τοῖς ἀνδράσι τὰς γεγαμημένας
3. **Δαναΐς** απ. 1 Bernabé καὶ τὸτ' ἄρ' ὠπλίζοντο **θοῶς Δαναοῖο θύγατρεις** / πρόσθεν ἐνρρεῖος ποταμοῦ Νεῖλοιο ἄνακτος.
4. **Ησίοδ.** απ. 128 (=45a H και Hirschberger 292): Ἄργος ἄνυδρον ἐὼν **Δανααὶ** θέσαν Ἄργος ἔνυδρον
5. **Μελανιππίδης** απ. 757 PMG (αρρενωπή φύση Δαναΐδων)
6. **Καλλίμ.** απ. 66 Pf. (πηγὴς Ἀργους=Δαναΐδες) καὶ **Ὑμνος 5.**
7. **Αἰσχ.** *Προμ.* 853-870, κυρίως 853 γέννα πεντηκοντάπαις...θηλύσπορος 860-1 (με προβλήματα ερμηνείας) Πελασγία δὲ δεύσεται θηλυκτόνῳ Ἄρει δαμέντων νυκτιφρουρήτῳ θράσει; 862 γυνὴ γὰρ ἄνδρ' ἑκάστον αἰῶνος στερεῖ/ δίθηκτον ἐν σφαγαῖσι βάψασα ξίφος./ τοιάδ' ἐπ' ἐχθροὺς τοὺς ἐμοὺς ἔλθοι Κύπρις./μίαν δὲ παίδων ἱμερος θέλξει τὸ μὴ/ κτεῖναι σύνευνον,... 870 **αὕτη κατ' Ἄργος βασιλικὸν τέξει γένος.**
8. **Αἰσχ.** *Τκέτ.*: δράμα με πολιτική αναφορά στο σύγχρονό του Ἄργος; Βλ. Garvie 1969/2006, 141-162 Lloyd-Jones 1964, 358-361. Tomlinson 1972. **τραγικὸ Ἄργος καὶ ἱστορικὴ Αθήνα: βλ. Said 1993, 189: "there is not one tragic Argos, but numerous and varied pictures of a city without a firm identity".
9. Δεύτερος καὶ αγωνιστικὸς γάμος: **Πίνδ.** *Πυθ.* 9.112-6 (κλεινότερον γάμον), ἄκουσεν Δαναόν ποτ' ἐν Ἄργει οἶον εὗρεν τεσσαράκοντα καὶ ὀκτὼ παρθένοισι, ...ὠκύτατον γάμον... **Πaus.** 3.12.1-2 οὐδεὶς ἤθελεν ἐξ αὐτῶν διὰ τὸ μίasma ἀγαγέσθαι... ὁ Δαναὸς ἔδνων ἄνευ δώσειν.
10. **Πaus.** 2.21.1 κατελθοῦσι δὲ ἐντεῦθεν καὶ τραπεῖσιν αὐθις ἐπὶ τὴν ἀγοράν, ἔστι μὲν Κερδοῦς Φορωνέως γυναικὸς μνήμα, ἔστι δὲ ναὸς Ἀσκληπιοῦ. τὸ δὲ τῆς Ἀρτέμιδος ἱερὸν ἐπὶ κλησιν Πειθοῦς, **Ὑπερμήστρα** καὶ τοῦτο ἀνέθηκε νικήσασα τῇ δίκῃ τὸν πατέρα ἦν τοῦ Λυγκέως ἕνεκα ἔφυγε.
***Φόβος παρθένων: **Τελέσιλλα** απ. 717 PMG ἄδ' Ἄρτεμις, ᾧ κόραι, φεύγοισα τὸν Ἀλφεόν.
11. **Ευρ.** *Ηρ.* 1016-1018: ὁ φόνος ἦν ὃν Ἀργολὶς ἔχει πέτρα/ τότε μὲν περισσάμοτατος καὶ ἄπιστος Ἑλλάδ' τῶν Δαναοῦ παίδων

Βιβλιογραφία

Τελέσιλλα: D.L. Page, *Poetae melici Graeci*, Oxford: Clarendon Press, 1962 (repr. 1967)

- Aloni-Ronen, N. (1997), Hera and the Formation of Aristocratic Collective Identity: Evidence from the Argive Plain. *Scripta Classica Israelica* 16, 9-19.
- Auffarth, C. (1999), Constructing the identity of the polis: the Danaides as 'ancestors', στο: R. Hägg (ed.), *Ancient Greek Hero Cult*. Stockholm, 39-48.
- Bastianelli, L. (2007), Telesilla e la saga dei Niobidi: testimonianze poetiche e tradizioni locali, στο: P. A. Bernardini (ed.), *L'epos minore, le tradizioni locali e la poesia arcaica*, Pisa-Roma, 25-35.
- Bearzot, C. (2006), Argo nel V secolo: ambizioni egemoniche, crisi interne, condizionamenti esterni, στο: C. Bearzot/F. Landucci (eds.), *Argo: una democrazia diversa*, Milano, 105-146.
- Bershadsky, N. (2022), The Argive Women, Beards and Democracy, στο: M. Christopoulos et al., (eds.), *Myth and History: Close Encounters*, Berlin, Boston, 131-146.
- Bakewell, G. W. (2013), *Aeschylus's suppliant women: the tragedy of immigration*, Wisconsin.
- Beriotto, M.P. (2018), "Il secondo matrimonio delle Danaidi", *RCCM*, 339-348.
- Bernardini, P. A. (2004), "La città e i suoi miti nella lirica corale: l'Argolide e Bacchilide", στο: P. A. Bernardini (ed.), *La città di Argo: Mito, storia, tradizioni poetiche*, Rome, 127-145.
- Bichler, R. (2000), Herodots Frauenbild und seine Vorstellung über die Sexualsitten der Völker, στο: R. Rollinger/C. Ulf (eds.), *Geschlechterrollen und Frauenbild in der Perspektive antiker Autoren*, Innsbruck, Wien, Munich, 13-56.
- Bowman, L. (2004), "The 'Women's Tradition' in Greek Poetry", *Phoenix* 58.1/2, 1-27.

- Brillante, C. (2004), "Genealogie argive: dall'asty phoronikon alla città di Perseus", στο: P. A. Bernardini (ed.), *La città di Argo: Mito, storia, tradizioni poetiche*. Rome, 35-56.
- Burkert, W. (1998), "La cité d'Argos entre la tradition mycénienne, doriennne et homérique", *Kernos* suppl.8, 47-59.
- Castiglioni, M.P. (2021), « Telesilla et les autres: Femmes grecques et action guerrière », *Rivista storica dell'antichità*, 25-37.
- Chiaiese, A. (2013), "La guerra dentro e fuori: giochi di genere tra Argo e Tegea", *Mètis. Anthropologie des mondes grecs anciens*, 73-84.
- Cianci, D. (2022), "L'elmo di Telesilla", *Nova Tellus* 40 (1), 13-33.
- Chabod, A. (2022), "Poétesse, guerrillera, héroïne civique: Télésilla d'Argos en maîtresse de vérité", *Révue des Études Anciennes* 124, 401-427.
- Dewald, C. (1981), "Women and Culture in Herodotus' Histories", στο: Foley 1981, 91-125.
- D'Alessio, G. B. (2005), "The Megalai Ehoiai: a survey of the fragments", στο: R. Hunter (ed.), *The Hesiodic Catalogue of Women. Constructions and Reconstructions*, Cambridge, 176-216.
- Ducrey, P. (2015), "War in the Feminine in Ancient Greece", στο: J. Fabre-Serris/ S. Keith (eds.), *Women and war in Antiquity*, Baltimore, 181-199.
- Farioli, M. 2024. *L'anomalie nécessaire. Femmes dangereuses, idéologie de la polis et gynécophobie à Athènes*, Venice.
- Foley H. (ed.), *Reflections of Women in Antiquity*, Philadelphia.
- Foley, H. (2001), *Female Acts in Greek Tragedy*, Princeton.
- Franchi, E. (2012), "Conflitto e memoria ad Argo arcaica: le tradizioni cittadine intorno a Telesilla", στο: Franchi, E./G. Proietti (eds.), *Forme della memoria e dinamiche identitarie nell'antichità greco-romana*. Quaderni, 2, Trento: Università degli Studi di Trento, 207- 228.
- Frullini, S. (2021), "Politics and Landscape in the Argive Plain after the Battle of Sepeia", *JHS* 141, 110-135.
- Garvie, A. F. (1969/2006), *Aeschylus' Supplikes*. Play and trilogy, Bristol.
- Georgoudi, S. (2015), "To act, not submit. Women's Attitudes in Situations of War in Ancient Greece", στο: J. Fabre-Serris/ A. Keith (eds.), *Women and war in antiquity*, Baltimore, 200-214.
- Goff, B. (2004), *Citizen Bacchae: Women's ritual practice in ancient Greece*, California.
- Gomme, A.W. (1925), "The Position of Women in Athens in the Fifth and Fourth Centuries", *CP* 20, 1-25. (repr. *Essays in Greek History and Literature*, New York 1967, 89-115).
- Goodwater, L. (1975), *Women in antiquity: an annotated bibliography*, New Jersey.
- Gow, A. S. F. (1952), *Theocritus*, Cambridge.
- Graf, F. (1984), "Women, War, and Warlike Divinities", *ZPE* 55, 245-254.
- Guía, M. V. (2005). "La batalla de Sepea y las Hybristika: culto, mito y ciudadanía en la sociedad argiva", *Gerión* 23(1), 101-114.
- Herzog, R. (1929), "Auf den Spuren der Telesilla", *Philologus* 71, 2-23.
- Hirschberger, M. (2004), *Gynaikōn Katalogos und Megalai Ehoiai. Ein Kommentar zu den Fragmenten zweier hesiodischen Epen*, Leipzig.
- Kaiser, T. (2016), The Application of Masculine Narratives in Ancient Greek Sources: The Transformation of the Female Warrior to the Male Warrior. *The McGill Journal of Classical Studies*, 35-40.
- Katz, M. (1992), "Ideology and the Status of Women in Ancient Greece", *History and Theory* 31, 70-97.
- Kelly, T. (1970), "The Traditional Enmity between Sparta and Argos, The Birth and Development of a Myth", *AHR* 75, 971-1003.
- Kōiv, M. A. I. T. (2015), "Cults, myths and state formation in Archaic Argos", στο: *When Gods Spoke: Researches and Reflections on Religious Phenomena and Artefacts. Studia in honorem Tarmo Kulmar*, 125-164.
- Kowalzig, B. (2007), *Singing for the gods: performances of myth and ritual in archaic and classical Greece*. Oxford.
- Kritzas, Ch. (1992), "Aspects de la vie politique et économique d'Argos au Ve siècle avant J.-C.", στο: Piérart 1992, 231-240.
- Lardinois, A./McClure, L. (eds.) (2001), *Making silence speak: women's voices in Greek literature and society*, Princeton.
- Loraux, N. (1989), *Les expériences de Tirésias. Le féminin et l'homme grec*, Paris.
- Luria, S. (1933), "FrauenPatriotismus und Sklavenemanzipation in Argos", *Klio*, 211-228.
- Manakidou, F. (2013), *Καλλίμαχος Εἰς Λουτρά τῆς Παλλάδος*. Εισαγωγή-κείμενο-σχόλια, Athens.
- Μανακίδου, Φ. (2016), "Δεινὴ θήλεια μετ' ἄρσεσι : παρατηρήσεις πάνω στην εξύμνηση της Βερενίκης Α και της Αρσινόης Β (Θεόκριτος, Ποσειδίππος και Καλλίμαχος)", Τιμητικός τόμος για τη Στέλλα Δρούγου, *Ἰχάδην* II, Αθήνα, 28-46
- Manakidou, F. (2023), "Pandora, Athena, the Kekropides, and the Erechtheides: Female Duality in Athenian Myth and Cult", *Γέρα, Studies in honor of Professor Menelaos Christopoulos*. online: <https://classics-at.chs.harvard.edu/volume/classics25-gera-studies-in-honor-of-professor-menelaos>
- McCauley, B. (1998), "The transfer of Hippodameia's bones: a historical context", *CJ* 3, 225-239.
- Lyons, D. (2017), "Plutarch and Pausanias on female ritual competence", στο: M. Dillon et al. (eds.), *Womens' Rituals Competence in the Greco-Roman Mediterranean*, 229-240.
- Meyer, E. (1892), "Pelagos in Argos. Io und die Danaiden. Der argivische Stammbaum", στο: *Forschungen zur alten Geschichte* I, Halle, 67-101.

- Natoli, B., Pitts, A., & Hallett, J. P. (2022), *Ancient Women Writers of Greece and Rome*. London, New York.
- Nobili, C. (2025), *La poesia femminile nella Grecia antica. Voci e contesti dalle origini all'età classica*, Roma.
- O'Higgins, L. (2001), *Women's Cultic Joking and Mockery: Some perspectives*, στο: Lardinois /McClure, 137-161.
- Ormand, K. (2014), *The Hesiodic catalogue of women and archaic Greece*, Cambridge
- Payen, P. (2011), "Femmes en guerre: peu de mots, des actes? (Grèce ancienne, VIIe-IVe siècles avant J.-C.)", *Pallas*, 85, 31-41.
- Petracca, C. (2016), "La Battaglia di Sepeia, Telesilla e gli Hybristika: la svolta democratica argiva di inizio V secolo", *Historika* VI, 11-32.
- Piérart, M. (1992), " 'Argos assoifée' et 'Argos riche en chevaux'. Provinces a l'époque proto-historique", στο: M. Piérart (ed.), *Polydipsion Argos: Argos de la fin des palais mycéniens à la constitution de l'Etat classique* (BCH supplement, 22). Paris, 119-155.
- Pizzocaro, M. (1993), "Un profilo di Telesilla, famosa poetessa d'Argo, e guerrira", *AION* 15, 89-103.
- Rayor, D. (1993), "Korinna: Gender and the Narrative Tradition", *Arethusa* 26, 219-231.
- Ροῦσσος, Ε. (1986), "Αργολίδα", στο: J. Kakridis et al., *Ελληνική Μυθολογία*, vol. 5, Athens, 163-165, 166-197.
- Said, S. (1993), Tragic Argos, στο: A. Sommerstein, S. Halliwell, J. Henderson & B. Zimmermann (eds), *Tragedy, Comedy and the Polis*, Bari, 167-189.
- Stadter, P.A. (1965), *Plutarch's Historical Methods. An Analysis of the Mulierum Virtutes*, Cambridge Mass.
- Sandin, P. (2021), "Aetiology and Justice in the Danaid Trilogy", *Revista do laboratorio de dramaturgia* 17, 127-167.
- Sauzeau, P. (1999), "« Quand la femelle victorieuse... ». Interprétations contextuelles d'un oracle énigmatique (Hérodote, VI, 77)", *Revue de l'histoire des religions*, 216.2, 1999, 131-165.
- Schmitt Pantel, P. (2009a), "Femmes meurtrères et hommes séducteurs, De la construction de la violence en Grèce ancienne", στο: *Aithra et Pandora. Femmes, Genre et Cité dans la Grèce antique*, Paris, 167-177.
- Schmitt Pantel, P. (2009b), "Femmes et héroïsme: un manque d'étoffe?", στο: *Aithra et Pandora. Femmes, Genre et Cité dans la Grèce antique*, Paris, 179-192.
- Seidensticker, B. (1995), "Women on the Tragic Stage", στο: B. Goff (ed.), *History, Tragedy, Theory. Dialogues on Athenian Drama*, Austin, 151-173.
- Skinner, M.B. (1993), "Women and Language in Archaic Greece, or, Why Is Sappho a Woman?", στο N. S. Rabinowitz/A. Richlin (eds.), *Feminist Theory and the Classics*, New York and London. 125-144
- Snyder, J. (1989), *Women and the lyre: Women writers in classical Greece and Rome*, Bristol.
- Tomlinson, R. A. (1972), *Argos and Argolid*, London.
- Zambelli, M. (1974), "Per la storia di Argo nella prima metà del V secolo a.C. Il oracolo della battaglia di Sepeia", *RFIC* 102, 442-453.
- Zeitlin, F.I. (1996), *Playing the Other, Gender and Society in Classical Greek literature*, Chicago, London.
- Zeitlin, F. I. (1992/1996), "The politics of Eros in the Danaid trilogy of Aeschylus", στο R.Hexter/D. Selden (eds.), *Innovations in Antiquity*, London, 203-52 (= Zeitlin 1996, 123-172).
- West, M.L. (1985), *The Hesiodic Catalogue of Women. Its Nature, Structure, and Origins*, Oxford.
- Wilamowitz, U. von (1900), *Die Textgeschichte der griechischen Lyriker*, Berlin.
- Wilamowitz U. von (1914), *Aischylos: Interpretationen*, Berlin.
- Wright, F.A. (1923), *Feminism in Greek Literature. From Homer to Aristotle*, London, New York.